

Razvitak Papinijevih nazora u njegovim djelima

Na bolonjsko sveučilište, koje je od 12. vijeka bilo središte talijanske kulture, na onu »katedru, koja prestizava i nadmašuje sve druge sveučilišne katedre u Italiji«,¹ a s koje je tumačio talijansku književnost Giosue Carducci, »s nepravom i protiv svoje volje nazvan pjevačem Sotone«,² koju je kasnije proslavio Giovanni Pascoli sa svojim humanitarnim i socijalnim kršćanstvom, na tu se stolicu uspinje danas Giovanni Papini, »priznavalac Kristov«.³

To je imenovanje pobudilo kod talijanskih katoličkih intelektualaca veliko veselje; drukčije nije moglo ni biti, jer Papini je danas, uz originalnost, ortodoksnost i aktualnost svojih ideja, jedan između najreprezentativnijih i najvažnijih talijanskih pisaca. Dosad su izašla kod izdavačke kuće Vallecchi u Firenzi 22 sveska njegovih djela, puna dubokih misli i sjajne forme.

Stoga mislimo, da će i čitače »Života« zanimati lik i pojava pisca, interesantnog s toliko strana nesamo za Talijane nego i za sve druge. Poslužiti ćemo se što više riječima samoга Papinija, da tako čitači na lak način okuse njegov stil — mladenački, buran, katkad paradoksan, no uvijek silan i simpatičan svojom snagom izražavanja.

Govoriti o Papinijevim djelima, a pustiti po strani misli i osjećaje čovječje prirode u njemu prikazane, proživljene i pretrpljene, značilo bi njemu učiniti veliku nepravdu, a ujedno doći u pogibelj, da se ne shvate pravo ni djela, koja su spontano očitovanje njegove duše, plod promatranja samog sebe i vlastite čovječnosti. Zato ćemo prikazati uglavnom tok njegova života i razvitak njegove misli i osobe u njegovim djelima.

MALEN A STRASTVEN ČITAČ

Rodio se Papini 1881. u Firenzi. Od djetinjstva se pokazao kao strastveni čitač knjiga i novina svake ruke, a nije imao većeg užitka ni

¹ Treccani, Enciclopedia Italiana, kod riječi »Bologna«.

² Bargellini — Papini sulla cattedra del Carducci. Il Frontespizio, listopad 1935., str. 5.

³ Ib., str. 5.

sigurnije utjehe od čitanja.⁴ Jedan od »najdivnijih momenata u životu«⁵ bio mu je, kad je imao svako pravo na kućnu biblioteku. Neka si čitatelji ne zamišljaju »dugu i prostranu dvoranu s dostojanstvenim stolicama i visokim naslonima, obučenim u zeleno sukno, a naokolo sve knjige, knjige i knjige, knjige stare, velike i masivne, s hrptom od pergamene i kože, pisane i urešene zlatom.«⁶ Ne. Taj bi opis mogao pristajati javnoj Narodnoj biblioteci ili Marčulanskoj u Via Cavour. »Knjižnica se čakina sastojala od velike seljačke košare od ostružine, u kojoj bijaše nešto više ili manje od stotinu svezaka.«⁷

Na nikom se drugom nije bolje ispunilo nego na Papiniju samom, kako »nesmotrena proždrljivost za istinom dovodi mladića na gozbu zablude.«⁸ Među knjigama neobične košare našao je prve policaje na razmišljanje, ali nažalost krivo razmišljanje. »Bilo je tamo, na dnu neobične košare, također pet šest zelenih knjižurina, (volterovski produkti nekoga racionalističkog kompilatora), gdje se grdio Bog i sveta znanost, izvrgavali ruglu biblijska povijest i katolički svećenici. Među bezbrojnim drugim stvarima toga sljepara bila je također himna Sotoni od Carduccija, i od onog sam vremena osjećao uvijek više ljubavi prema buntovnom Anđelu nego prema majestetičkom Starcu koji stanuje na nebesima. Upoznao sam, kako je traljava i nesigurna ona bezvjerska apologetika, ali njoj dugujem, na sreću ili nesreću, da sam čovjek, za kojega Bog nije nikad postojao. Sin oca bez vjere, kršten potajno, odrastao bez propovijedi i bez Mise nisam osjetio nikad ono, što nazivaju »duševnom krizom«, »Jouffroyovim noćima«, »iznašašće, da je Bog umro«. Za me Bog nije bio nikad umro, jer nije bio nikad živ u mojoj duši.«⁹

Slijedeći golemu težnju, upravo maniju za znanjem, poslije trinaeste godine uspije mu da uđe u gore spomenute biblioteke, premda je ulaz dopušten tek nakon šesnaeste. Prva knjiga, koju je zatražio, da ne udari uoči i da se ne čini kao dijete, koje traži, kako da sprovede vrijeme, bila je ozbiljna, znanstvena knjiga — od Camestrina o Darwinu.

Od onda, kaže, »bacio sam se naglavce na čitanje svega, na što me vukla moja neobuzdana radoznalost, ili naslovi knjiga u knjigama, na koje sam naišao u čitanju, a poduzeo sam tada, bez iskustva, bez vođe i bez ikakvog programa, nego sve u bijesu strasti, život težak i veličanstven čovjeka sveznadara.«¹⁰

MLADI BUNTOVNIK

Bilo mu je tek 16 godina, a već je skupio prvu četvu od pet drugova, da obnove talijansku literaturu. Bio je to »prvi dodir s toplim i živim svijetom umjetnosti iza knjiškog leda.«¹¹ Ali ni kod jednog od svojih novih prijatelja nije vidio »strast za голу misao, vještinu u prosudivanju, smisao i okretnost u logičkom mačevanju.«¹² Zato ih pustli i

⁴ Un uomo finito, 11. izd. Vallecchi 1922., str. 8.   ⁵ Ib., str. 9.

⁶ Ib., str. 14.   ⁷ Ib., str. 10.

⁸ Il sacco dell' Orco, Vallecchi 1933., str. 233.

⁹ Un uomo finito, str. 11, 12.   ¹⁰ Ib., str. 15, 16.

¹¹ Ib., str. 57.   ¹² Ib., str. 57.

potraži nove drugove. »Bila su trojica, novi«. ¹³ Među njima i Giuseppe Prezzolini, u kojeg je bilo najviše duha, i kojemu se najviše približio. To prijateljstvo potraja do 1913. g. Tad izade »Brevijar estetike« od Benedetta Croce-a, a Papini se rastavi od Prezzolinija, zaražena Croce-ovim idealizmom.

Pod konac 1902. g. osnuje s četvoricom književnika (Prezzolini, Bona, Venturini, Macinai) i četiri slikara (De Karolis, Costetti, Spadini, Mussini) list »Leonardo« (1903-1907), najprije kao dnevnik, a onda kao reviju, koja se borila za novu filozofiju, u svemu protivnu tada moćnom pozitivizmu. Papini — nazvao se pticom grabljivicom — Gianfaleom — širi i razvija pragmatizam; bio mu je pače, po svjedočanstvu samih stranaca, najugledniji predstavnik u Italiji. ¹⁴

Ne valja zato misliti, da je taj časopis samo rušio; bilo je tu i konstruktivnih elemenata: »Bili smo prvi u Italiji, koji smo počeli govoriti o mnogim ljudima domaćim i stranim, zaboravljenim ili posljednjima, koje sada svi citiraju, a onda nije nitko poznavao ni po imenu (na pr. Driani, o kojem je izašlo cijelo poglavlje u »Rivolta ideale« 1905.), a govorili smo o njima s poštovanjem, s ljubavlju, s entuzijazmom . . . . ., probudili smo smisao za stare mistike . . . , postavljali smo i pretresali probleme, koji su se činili daleko od naše nacionalne knulture.« ¹⁵

To je doista jedna od najvećih zasluga Papinijevih, da je progledao snažnom intuicijom pitanja, koja su sada realnost i koja pokazuju dalekovidnost njegova genija.

U periodi, kad je Italija bila u rukama socijalizma, Papini je sudjelovao u nacionalističkom gibanju kao glavni urednik časopisa »Regno« (1903—1904) i kao prvi auktor govora, koji je onih godina bio više puta održan u raznim gradovima: »O potrebi narodne stranke«. ¹⁶

»Treba dati dublji smisao našem životu, veliki smisao nacionalnom životu.« ¹⁷ Te riječi nacionalističkoga programa razvio je i raširio Papini, koji je već onda jasno vidio, da se duboki životni smisao nalazi samo u religiji. Ne valja međutim zaboraviti, da je to samo prolazan stadij Papinijeve misli, da si ne stvorimo možda krivoga suda o njegovoj budućoj i, rekao bih, neizbježivoj konverziji. »S četiri nedokazana i nemoguća aksioma gruboga i predhistorijskoga materijalizma, koji se nuđaju kao posljednji produkt misli, i s deset fraza Voltaireovih, s kakvom opscenom slikom ili trivijalnom izrekom misle srušiti ono duboko psihološko osjećanje u kršćanstvu i onu divnu organizaciju Katoličke Crkve. Misle, da su potpuni ljudi, ako poriču Boga i rugaju se svećenstvu, a pokazuju naprotiv, da nisu razumjeli ni jednoga ni drugoga.« ¹⁸

Međutim 1906. izdaje »Il Crepuscolo dei filosofi«, prvi svezak filozofskih rasprava, gdje govoreći o Nitzscheu nalazi djelomičnu obranu

¹³ Ib., str. 59.

¹⁴ Esperienza futurista — Vallecchi 1927., 2. izd., str. 96.

¹⁵ Uomo finito, str. 107.

¹⁶ Esp. fut., str. 96.; cf. Uomo finito, str. 148.

¹⁷ Pietra infernale, str. 8—9.

¹⁸ Pietra infernale, str. 9.

kršćanstva.¹⁹ Zatim izda »Tragico quotidiano«, prvu zbirku novela, a u suradnji s Prezzolinijem »La cultura italiana«.

Godine 1907. se oženio, a čitanje katoličkoga katekizma tom zgodom duboko ga potrese. Oko 1908. približi se vrlo mnogo kršćanstvu. Dode u odnose s piscima »Rinnovamenta« misleći, da su oni najživiji predstavnici katolicizma. No od njih zaluta u modernizam. Još je 13 godina bio daleko od potpune konverzije, ma da nije bio daleko od kršćanstva. Protiv pokušaja idealističkih filozofa, da proglase religiju filozofijom za djecu, on objelodanjuje u »Rinnovamento« dugi članak: »La Religione sta da sè«; u njem ima dakako i doktrinalnih zabluda, ali je lijep dokumenat Papinijeve duše. Evo, što kaže o toj periodu Papinijevoj poznati pisac i žurnalista Fenu: »Danas se čini lako i akademski uhvatiti se u koštac s idealistima i aktualistima, ali ti kritici zaboravljaju, da je do prije nekoliko godina taj sistem dominirao u filozofiji i literaturi i bio gotovo apsolutan; zaboravljaju, da je Papini ustajao protiv tih dominatora, ima tomu već više od 20 godina s dalekovidnom i sretnom intuicijom o nakazama te nove dijalektike. U ona vremena, kad je sva kultura bila hegelovska, Papini se usudio sjetiti se, da je prije svega talijanski pisac; a njegovo je shvaćanje bilo duboko, a ako se promisli, da se još nije bio približio katolicizmu, pa je ipak instinktivnom talijanskom iskrenošću svog temperamenta bio je jedan od onih malobrojnih ljudi, koji su se sjećali, da postoji naša tradicija rimska i katolička. Koliko je Talijana uvidalo tada, da braneci Hegelove epigone brane u zadnjoj liniji protestantski način misli i života? Vrlo malo ih je, koliko ja znam, a i tih je nekoliko govorilo, možda nikad ne baš izričito, da bi trebala i kod nas vjerska revolucija. Papini se približio toj vrsti modernista, ali kao uvijek osjetio je njihovu izvještačenost. Čudna je stvar, da je 1908. taj pisac, još u gotovo potpunoj neobuzdanosti, koji je morao čekati još dugi »aevi spatium«, prije nego je napisao »La Storia di Christo«, da je govorio o duhovnoj i autonomnoj dostatnosti religije, koja ne treba filozofskih štaka, da se opravda. Neohegelovska teza, koju je kasnije još više razvio Gentile, tako je poznata u toj točki, da se ne ćemo tu dalje zadržavati; nego treba čitati »La religione sta da sè«, da se vidi, kako je Papini dotada shvaćao predrasude hegelovske filozofije i kako se odmah osjetio nezadovoljnim kod onih blistavih formula, koje su htjele sve, pa i religiju, riješiti u filozofiji, vršku ljudskog duha. sancta sanctorum svake istine.

Zaista su smiješni oni Papinijevi kritici, koji misle, da Gianfaleo svaki čas pod izlikom prigode hoće za zabavu da protuslovi (a fare il Bastiancontrario). Neka nam oni sada rastumače, kako su se te nekađanje anticipirane misli razvile u lijepu i dobru povjesničku stvarnost.²⁰

Iz godine 1908. jest također članak »Dove mettete la morale«,²¹ još bolji od predašnjeg, a ima veliku važnost u razvitku Papinijeva duha. Iz toga članka jasno izbija, kako je duboko bio uvjeren o veličini i

¹⁹ Cf. Sacco dell' Orco, str. 13.

²⁰ Edoardo Fenu, Papini polemista »L'Avvenire d'Italia«, 3. I. 1935., str. 3.

²¹ Pietra inf., str. 101—111; 20—21.

snazi kršćanstva i kako tuče moderniste spočitavajući im, da su izdajice kršćanstva: »nema prava da se itko naziva kršćaninom, ako ne traži, da se sa svim sredstvima prošire jednostavne etičke ideje Evandjelja, i ako se ne nastoji, da budemo mi sami u svom privatnom i javnom životu ljudi čisti, iskreni, puni ljubavi, čudoredni i kršćani.«²²

Kad je list »Leonardo« završio svoj život, Papini osnuje s Prezolinijem »La Voce« (1908—1916), idealističkog značaja. Program mu je dao Papini ovim riječima: »Radi se o tom, da se Italiji vrati ne samo kontakt s evropskom kulturom, nego i historijska svijest o vlastitoj kulturi, koja je ipak toliki dio evropske kulture. Ja sam zadovoljan s maalim; nacionalisti ne ćemo biti, ali Talijani hoćemo (nazionalisti no, ma Italiani si!)«²³

G. 1911. izlazio je list »L'Anima«, koji je Papini uređivao s G. Amentola — smjer mu je bilo proti Crocea. Te godine izda još omašan svezak pun dubokih misli pod naslovom »Memorie d'Iddio«.

Godine 1912. jest plodna Papinijevimi produkcijama. »L'altra metà« t. j. studij negativnih pojmova (na pr. Ništa, Različno, Ne raditi, Nekorisno, Zlo) o onom, što je protivno od pojmova priznatih, korisnih i blagoslivanih.«²⁴ To je bilo pisano u vrijeme, kad se Papinijev duh nalazio u onom stanju nemira, koje traži odmora, i žalosti, koje prelazi u ruganje, a pripravlja i prethodi djelo milosti mnogo bolje od zadovolj-mog mirovanja misli.«²⁵ Ta je »knjiga jedan od znatnijih dokumenata u povijesti njegova nalaska Boga; nije naime pisana sasvim u protivukato-ličkom duhu, premda ima svojih nastranosti.«²⁶

Te godine izlazi »Vita di nessuno« i »24 cervelli« (24 mozga) ili 24 članaka o 24 čovjeka. Članci su pisani između 1902. i 1912. Unutra se nalaze pjesnici i filozofi, izmišljene fantazije i učenjaci, mistici i slikari, mješavine bez brige za grupe i vrste. Tu su posvete i lupanja, dobrohotna otkrića zanemarenih ljudi i rušenja umišljene slave.«²⁷

Papini je istraživao te umove »kao duša čovjeka, koja hoće živo prodrijeti u dušu drugog čovjeka: bilo da ga preporučiti ili učini mrskim. To su dakle gotovo sve prikazi strastveni, sugestivni, djelomični, u nekom smislu lirski, a ne kritički.«²⁸

Iste godine (1912.) izdao je »Parole e sangue«, a sam ih ovako prikazuje: »Četrnaest pripovijedaka, koje sačinjavaju knjigu, bilo je napisano prije, između 1907. i 1910. u jednom od najporemećenijih odsjeka mog života . . . Tih četrnaest pustolovina između šaljivog i žalobnog, sačinjavaju treći dio moga pripovijedalačkog rada. Prva su dva dijela »Tragico Quotidiano« (1906) i »Pilota cieco« (1907), a četvrti je »Buffonate« (1914). To je u svemu šesdeset novela ili fantazija ili izljevaju duše ili mušica ili razbibriga — raznoličnih, što se tiče građe i vrijednosti, ali koje ja volim promatrati kao jedan niz uspomena (»memorie indirette«) na mijene mog duha u deset odlučnih godina za moju drugu formaciju.«²⁹

²² Ib., str. 110.

²³ Eresie letterarie, Vallecchi 1932., str. 38.

²⁴ L'altra metà, Vallecchi 1922., 4. izd., str. 39.

²⁵ Ib., str. 7.

²⁶ L'altra metà, str. 9.

²⁷ 24 cervelli, Vallecchi 7. izd. 1928., str. 7.

²⁸ Ib., str. 8.

²⁹ Parole e sangue, Vallecchi, 1919., 2. izd., p. VII—VIII.

SKAPANJE ZA »BOŽANSTVOM«

No centralno i najreprezentativnije djelo iz te periode jest »Un uomo finito« t. j. »žalostan život čovjeka, koji hoće jednoć postati Bog«. ³⁰ Djelo je razdijeljeno u šest vremena kao velika sonata: andante, appassionato... Kao rođeni autodidakt, Papini nam pokazuje na strašnim stranicama ove knjige svoje dugo putovanje po bezbrojnim i raznovrsnim sistemima i stadijima mišljenja i nazora. Proždirala ga je manija »samo znati, znati, znati sve, (eto riječi njegove nesreće: sve)«, ³¹ a da udovolji toj groznici, »htio je neizmjereno, grandiozno, sveukupnost stvari, nedokučljivost vremena, odvijanje vjekova i knjiga«. ³² Odluči napisati »enciklopediju, koja bi sadržavala ne samo materijal svih enciklopedija, svih krajeva i svih jezika, nego ih nadvisila i premašila... novi rad, o rječnicima, priručnicima i knjigama novim i stručnim, o svim mogućim znanostima, povijestima i literaturama.« ³³ Došav jedva do riječi, koje počinju s Ad napusti tu alfabetsku zbrku bilježaka pokradenih tu i tamo, sa svih strana i pređe k »univerzalnoj povijesti svih vremena i svih rasa... povijest racionalističku i revolucionarnu.« ³⁴ Htijući početi od početka svijeta zapade u biblički racionalizam, a onda umoran od onih bezbrojnih tumačenja prvih triju redaka Geneze mislio je »na svjetsku komparativnu povijest književnosti, ne samo bibliografsku, nego uređenu i prema materiji i sadržaju.« ³⁵ No propade i taj pokušaj, pa odluči temeljito studirati novolatinske književnosti, a onda među njima samo jednu, onu, koja ga je »najviše privlačila, a najmanje je poznata, najmanje cijenjena: španjolsku« ³⁶ i o njoj odluči napisati savršen priručnik. I to odnese voda, ali on ostane još uvijek pun megalomanije: »kleo sam se pred samim sobom, da ću postati velik, prije nego umrem.« ³⁷ Ali došav u dodir s krutom realnošću o spoznaji svoje nedostatnosti i slabosti, zapade u očajan pesimizam. Podigne se, tako potreban ljubavi, sretne se s »Njim«, prijateljem Julijanom, ³⁸ počne opet lutati maglama monizma i idealističkog solipsizma; ljubi filozofiju, sanja o njoj, zatim se pobuni i odvrti od nje, prezire je i baca se sav na posao, da magičkim djelovanjem stvori novog čovjeka, izbavljenog od te ludosti, da može postići božanstvo.

³⁰ Storia di Cristo, Vallecchi, 2. izd. 1921., s. XXVI.

³¹ Uomo finito, str. 17.

³² Ib., str. 21.

³³ Ib., str. 19.

³⁴ Ib., str. 20. i 21.

³⁵ Ib., str. 28.

³⁶ Ib., str. 29.

³⁷ Ib., str. 34.

³⁸ Ib., str. 61—63.

»Ja nisam vjerovao u Boga. Za me Bog nije postojao tada, niti je postojao ikad prije. Htio sam ga stvoriti za budućnost i učiniti od sebe slabog i nevoljnog čovjeka — biće vrhovno, uzvišeno, prebogato i moćno.«³⁹ Stoga se dade na misticizam. »Počeo sam se baviti misticima starima i modernim, od Plotina do Novalisa, nada sve njemačkim (Meister Eckehart, Suso, Böhme) i španjolskim (Lullo, Sv. Terezija, Sv. Ivan od Križa)«. ⁴⁰ Ali ne htjev se odreći samog sebe prijeđe u okultizam, da vidi, ne će li naći u njemu »jezgru, sjeme, prvi početak umijeća stvoriti čudo«. ⁴¹

No sve je to bez koristi, i on se osjeća skršenim pod potpunom propašću svojih ispraznih pokušaja: »Ja nisam ništa više, ne vrijedim ništa više, ne ću ništa; ne mičem se. Ja sam stvar, a ne čovjek. Udarajte me, ja sam hladan kao stijena, hladan kao grob. *Ovdje je pokopan čovjek, koji nije mogao postati Bog.*«⁴² No Vječni žid lutajući za znanjem nastavio je svoje bijesno traženje barem za komadićem izvjesnosti. »Samo to sam tražio. Od djetinjstva sam živio samo zato. Kucao sam na sva vrata, pitao sve oči, tražio kod svih ustiju, ispitivao tisuće i desetke tisuća srdaca uzalud. I uzalud sam se bacio u život do gušenja i povraćanja, i uzalud, uvijek uzalud, istrošile su mi se oči nad knjigama, starima i najnovijima, i dopustio, da mi ječi u glavi od urlanja filozofa, koji se pobijaju među sobom i uzalud, vječno uzalud; izazivao sam nutarnje glasove i pripravljač s poniznošću puteve objave. Ali ništa, ništa nije došlo, i nitko nije odgovorio... Hoću sigurnost — samo jednu — hoću neoborivu vjeru, također samo jednu. Hoću jednu istinitu istinu, ma i malenu, jadnu — samo jednu! Ali istinu, koja bi mi dala, da se dotaknem najnutarnije biti svijeta, i koja bi se ustalila u glavi i ne bi dala da izmišljam ono, što joj se protivi.«⁴³ »Ne ću da umrem, ni sav, ni napola; ni kao duša, ni kao tijelo« kliče taj »posvemašnji nihilista, posvemašnji skeptik, bezbožac potpuni, definitivni, čitavi.«⁴⁴

Došavši nad taj ponor morao je početi sasvim iznova i staviti u nove kolotečine svoj život, stoga se vrati k najdubljem korjenu svog bića, u Toskanu, svoj rodni kraj, k literaturi svojih pređa i zemljaka... Danteu i D. Compagniju, Boccacciju i Sacchettiju, Macchiavelliju i Rediju, Gino Caponiju i Giosue Carducciju.⁴⁵ Sada, kad se osjeća »tijelo

³⁹ Ib., str. 185.

⁴⁰ Ib., str. 190.

⁴¹ Ib., str. 193.

⁴² Ib., str. 202.

⁴³ Ib., str. 249.

⁴⁴ Ib., str. 265.

⁴⁵ Ib., str. 276.

okrijepljeno i jezik slobodniji, može opet nastaviti put prema svom pravom cilju.«⁴⁶ »Ali što je moj cilj? Svako se božanstvo, sveto i profano, azijsko i evropsko sakrilo. Nijednog božanstva nema preda me... Svemir je razdijeljen na dva dijela: ja i ostalo...«⁴⁷

Pravi zaključak tog djela jest ovaj: »Ja sam ostao, u svemu, čovjek koji nije sklon svijetu, i u tom tvrdokornom držanju sastoji jedinstvo i sklad moje otporne duše. Ne prihvaćam svijeta, kakav jest, i stoga kušam da ga sagradim uobraziljom ili promijenim rušeći ga. Gradim ga umjetnošću ili kušam preokrenuti ga teorijom. To su dva nastojanja različna, ali složna i konvergentna.«⁴⁸

Zadržali smo se hotimice malo dulje kod tog djela, koje otkriva tako duboko Papinijevu dušu prije obraćenja.

Naši čitatelji će se bez sumnje složiti u sudu, što ga je dao prijatelj Papinijev Giuliani o tom djelu: »L' Uomo finito nije samo tragično pripovijedanje niza silnih neuspjeha, nego sasvim istinita povijest duše bez Boga, (koja je upravo radi one nesvjesne žeđe za Bogom, uzrasla bez Boga), te je već u potenciji kod Boga... Kad Giovanni Papini hoće biti bog, t. j. kad žeđa za Božanstvom, a drži se bezvjercem, hoće da počne Bog egzistirati u njegovoj vlastitoj deifikaciji (i eto najviše točke luđačkog hulenja, koje, ako ne dođe kazna, znači upravo preludij spasenja), ili kada se gledajući na sebe samog definira siromašnim sentimentalcem, drugom hobezijskog vuka, i kad tvrdi »da ima izvršiti jednu misiju kod ljudi«; u svim tim slučajevima, koji su samo jedan slučaj, otkriva nam on u papinijevskom nemiru neizbrisljivo religioznu bit svoje duše i onda nam daje vidjeti, a da toga i ne sluti, kako će morati, da postigne jedinu uzvišenost, koja će ga umiriti, kleknuti poput gorskog analfabeta pred Razapetom Istinom.«⁴⁹

RATNI INTERMEZZO

Pod konac 1912. g. Papini izdaje s Lofficijem, Pallazzechijem i Tavalatom »Lacerba«, časopis za čistu teoriju i čistu liriku u revolucionarnom smislu... Kako se moglo misliti, »revija se svidala i privukla je radoznalost mnogih.«⁵⁰ Papini i Loffici pridruže se u siječnju 1913. futurističkom gibanju, osnovanom 1909. od Marinettija i četiri mlada talijanska pjesnika.⁵¹ Papini je bio solidaran s tim ismijanim umjetnicima

⁴⁶ Ib., str. 278.   ⁴⁷ Ib., str. 279.   ⁴⁸ Ib., str. 282, 3.

⁴⁹ Domenico Giuliani, Giovanni Papini u *Arte e Vita* g. II., br. 6., str. 262—3.   ⁵⁰ Esp. fut., str. 144.

⁵¹ Cf. Luciano Fologore, *Il futurismo*.

u svom »Discorso di Roma« (držanom 21. II. 1913. u Konstancijevu kazalištu) i častio ih i branio u svojoj »Lacerba« čitavu godinu dana. No Papini je ušao u futurizam, jer »je htio slobodu . . . novost, ali pravu novost osjećaja i građe, a ne više forme i površine.«⁵² Zato, kad opazi da se futurizam izrodio u marinetizam, izade iz njega pošteno, kako je pošteno i ušao.⁵³

Nova »Lacerba« bila je pretvorena u dnevnik za političku propagandu u smislu sasvim futurističkom t. j. za interveniranje i rat. Iza događaja u lipnju 1914., kad se Papini osjetio među spletkama tužba i protivutužba, govorio je vanredno jasno, da narod zna za slabost i osrednjost ministara i uprave i osjeća, kako su te ruke slabe, da drže napete uzde. Veći je dio članaka otisnuo u listu »Avanti« Benito Mussolini, koji se iza nekoliko mjeseci rata odijelio od kukavičke socijalističke stranke i osnovao »Il Popolo d' Italia«.

»Lacerba« je međutim zahtijevala, neka Italija intervenira u svjetskom ratu više protiv Njemačke, negoli protiv Austrije. Kad je u svibnju 1915. rat bio naviješten, Papini piše: »Pobijedili smo«, a dnevnik prestade izlaziti.

Međutim je izašlo mnogo članaka i djela, među njima i »Stronature« (1915.), jedno od najboljih Papinijevih polemičkih djela u prozi napisanih iza Carduccija;⁵⁴ »Opera prima« (1917.), sjajno djelo od 20 pjesama iz g. 1914.—1916.; »L' Uomo Carducci« (1918.), u kojem Papini, uvijek sklon tom piscu, pokazuje svoju kritičku genijalnost i instruktivnu snagu fantazije i uživljanja; »Polemiche religiose« (1918.) i »Testimonianze« (1918.), iz kojih odsijeva stari rušilac i staro rugalo.

Poslije rata Papini se odmah mnogo zanima za odnose među Italijom i Evropom. Osnuje časopis »Vraie Italie«, kojemu je bila zadaća da upozna strance s pravima i vrijednošću Italije, na francuskom jeziku, da to može čitati što više Netalijana.

KRISTOVA ZORA

U isto vrijeme izašli su famozni članci: »L' Amore e morte« i »Esistono cristiani« (sada u XXII. svesku »La scala di Giacobbe«). Ti članci u poratnom padu morala i duhovnog lutanja označuju jasno ponovni uspon Papinijev u težnji za religioznim životom; uostalom on nije nikad pustio s vida velikih duševnih problema. Ti su članci potakli Dominika Giuliettija, konvertita od prije nekoliko godina, da je 10. siječnja 1920. napisao Papiniju krasan list, koji se nalazi ponovno izdan i u jednom njegovom djelu.⁵⁵ Među ostalim mu kaže: »Počni od glave. Iza »Crne polovice« (Papini je napisao djelo »Druga polovica«) mora se zasjati u tvom novom životu »Bijela polovica«. Nema u ovim vremenima, sotonski

⁵² Esp. fut., str. 148.

⁵³ Ib., str. 149.

⁵⁴ Stronature, Vallecchi 5. izd. 1920., str. V.

⁵⁵ Domenico Giulioti — L' Ora di Barrabba, Vallecchi, str. 54—5.